

Tien jaar Nationale Nachtvliedernacht

Tekst: Willem Ellis
WVF
& Ties Huigens
De Vlinderstichting

Op 27 en 28 juni, hartje zomer, werd voor de tiende keer de Nationale Nachtvliedernacht (NNN) gehouden. In Wageningen werd daarvoor een speciaal symposium over de effecten van kunstlicht op natuur georganiseerd. Ruim 350 mensen konden daar na afloop in het Groot Arboretum Belmonte genieten van nachtvlieders. En dat is waar de NNN met name om draait: mensen in aanraking laten komen met de schoonheid, rijkdom en betekenis van nachtvlieders.



Figuur 1: Onderzochte uurhokken in 10 jaar Nationale Nachtvliedernacht. Hoe donkerder een stip, hoe vaker dat uurhok is onderzocht.

Allereerst zetten we de gegevens van 2014 op een rij. Op 27 juni viel er op sommige locaties, vooral in het zuiden, een (flinke) regenbui. Op de meeste plekken was het echter tijdens de NNN droog, weinig wind en niet koud (zo rond de 16-17 graden om 0:00 uur). Niet slecht om nachtvlieders te zien. De zon ging laat onder, pas om 22.30 uur begon het echt donker te worden.

Tabel 1	2014	2013
Aantal bemonsterde uurhokken (5 x 5 km)	123	166
Aantal unieke waarnemingen	6153	4338
Aantal soorten macro's	362	122
Aantal soorten micro's	314	185
Aantal exemplaren	13439	16901

Tabel 1 laat zien hoe de tiende NNN heeft uitgepakt. Ter vergelijking staan de cijfers van 2013 in een tweede kolom. Werkelijk vergelijkbaar zijn die cijfers natuurlijk niet: in 2013 stonden de lakens immers opgesteld op 6 en 7 september.

2014

Terwijl het totaal aantal exemplaren dat werd waargenomen in de twee jaren maar weinig van elkaar verschilt, was het aantal waargenomen soorten in 2014 bijna tweemaal zo groot als in 2013. Dat heeft hoogstwaarschijnlijk te maken met het feit dat er ieder jaar eind juni meer soorten vliegen dan begin september. Het uurhok waarin het grootste aantal soorten in 2014 werd waargenomen was Soest, Den Dolder, uurhok 145460. Daar werden maar liefst 259 soorten waargenomen, verdeeld over 972 exemplaren. Maar daar hoort wel een toelichting bij. Uitgerekend - of beter, door puur toeval - viel de datum van de NNN samen met die van de jaarlijkse excursie van de secties Snellen en Ter Haar van de Nederlandse Entomologische Vereniging. Deze secties bestuderen respectievelijk microvlieders en macrovlieders. Met zo'n gemeenschappelijke inspanning zijn er natuurlijk ettelijke bijzonderheden op te noemen. Het verslag van die excursie zal ook op www.vlindernet.nl worden geplaatst. De resultaten van de NNN 2014 en een aantal verslagen van de daarbij horende excursies zullen te vinden zijn op www.nachtvliedernacht.nl.

Toppers

In 2013 waren de zwarte c-uil (*Xestia c-nigrum*) en de huismoeder (*Noctua pronuba*) de bekende toppers onder de macronachtvlieders, met respectievelijk 3000 en 1100 exemplaren. In 2014 waren dat de gewone stofuil (*Hoplodrina octogenaria* en opnieuw de huismoeder, maar met geheel andere aantallen: "slechts" 423 en 414 exemplaren (tabel 2). Dat past in het beeld van gelijke-totalen-dubbel-zoveel-soorten dat naar voren kwam uit de vergelijking tussen de jaren. Het imago van de gewone stofuil is lastig te onderscheiden van andere stofuilen, zoals met name de egale stofuil (*Hoplodrina blanda*) waarvan verse exemplaren een grijzere voorvleugel met een minder uitgesproken tekening, grotere uilvlekken en een lichtere achtervleugel zonder bruine tint hebben. Soms is echter genaliënonderzoek nodig voor zekere determinatie. De soort komt voor in meerdere habitats en kan daar verschillende kruiden als waardplant gebruiken. De vogelkersstippelmot (*Yponomeuta evonymella*) was de microvlieders waarvan de meeste exemplaren zijn



Tonnie de Kogel-Stuivenberg

Gewone stofuil (*Hoplodrina octogenaria*).

gemeld, net als in 2010.

In 2014 zijn ook weer een aantal zeer zeldzame soorten gezien die volgens de voorlopige Rode Lijst ook bedreigd zijn. Dit gaat o.a. om de adusta-uil (*Mniotype adusta*, 'ernstig bedreigd') in Hilversum-Zuid, de bruine sikkeluil (*Laspeyria flexula*, 'ernstig bedreigd') in het Arboretum Poort-Bulten in de Lutte (Bargerveen) en de bruine heide-uil (*Polia bombycina*, 'bedreigd') in de Amsterdamse Waterleidingduinen (Groot Zwarteveld).

Tabel 2				
	wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	aantal ex.	aantal wn.
macro's				
1	<i>Hoplodrina octogenaria</i>	gewone stofuil	423	70
2	<i>Noctua pronuba</i>	huismoeder	414	90
3	<i>Deltote pygarga</i>	donkere marmeruil	393	64
4	<i>Axylia putris</i>	houtspaander	375	86
5	<i>Lomaspilis marginata</i>	gerande spanner	332	72
6	<i>Agrotis exclamationis</i>	gewone worteluil	304	77
7	<i>Idaea aversata</i>	grijze stipspanner	286	91
8	<i>Apamea monoglypha</i>	graswortelvlinder	283	74
9	<i>Deilephila elpenor</i>	groot avondrood	170	60
10	<i>Mythimna impura</i>	stompvleugelgrasuil	154	49
micro's				
1	<i>Yponomeuta evonymella</i>	vogelkersstippelmot	380	43
2	<i>Chrysoteuchia culmella</i>	gewone grasmot	284	52
3	<i>Anania hortulata</i>	bonte brandnetelroller	86	53
4	<i>Archips xylosteana</i>	gevlamde bladroller	68	30
5	<i>Plutella xylostella</i>	koolmotje	63	27
6	<i>Catoptria verellus</i>	zwartbruine vlakjesmot	63	27
7	<i>Dipleurina lacustrata</i>	lichte granietmot	58	21
8	<i>Eucosma cana</i>	distelknoopvlekje	46	24
9	<i>Acleris forsskaleana</i>	kleine boogbladroller	44	17
10	<i>Crambus perlella</i>	bleke grasmot	42	13

Laat of vroeg?

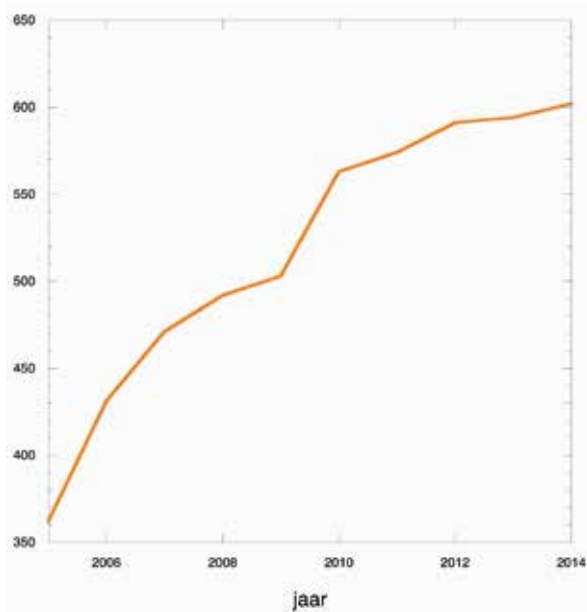
Het jaar 2014 zal de geschiedenis ingaan als het jaar met een uitzonderlijk warm en droog voorjaar en - maar dat wisten we tijdens de NNN nog niet - een even uitzonderlijk koude en natte augustusmaand. Heeft dat voorjaar mogelijk invloed gehad op de fenologie

Tabel 3		
Nationale Nachtvliedernacht	macro's meeste exemplaren	micro's meeste exemplaren
1 juli 2005	Niet bepaald	Niet bepaald
23 september 2006	Niet bepaald	Niet bepaald
9 september 2007	Niet bepaald	Niet bepaald
29 augustus 2008	huismoeder	Niet bepaald
28 en 29 augustus 2009	zwarte c-uil	Niet bepaald
9 en 10 juli 2010	huismoeder	vogelkersstippelmot
2 en 3 september 2011	zwarte c-uil	paardenkastanjemi-neermot
22 en 23 juni 2012	bruine snuituil	groene eikenbladroller
6 en 7 september 2013	zwarte c- uil	buxusmot
27 en 28 juni 2014	gewone stofuil	vogelkersstippelmot

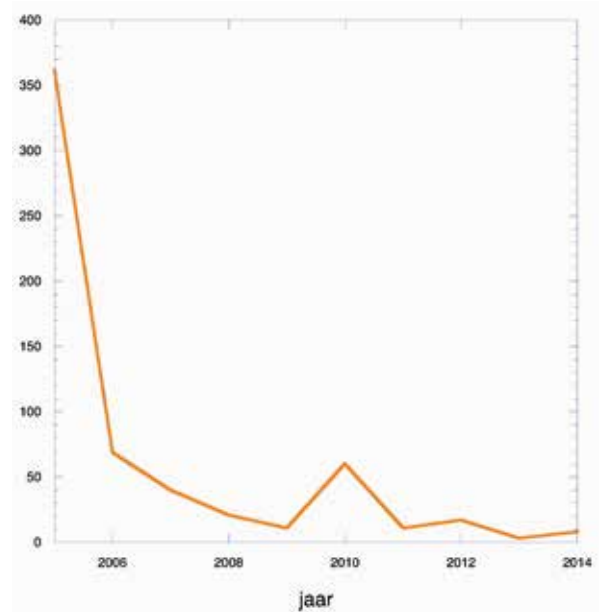


Thomas Gyselink

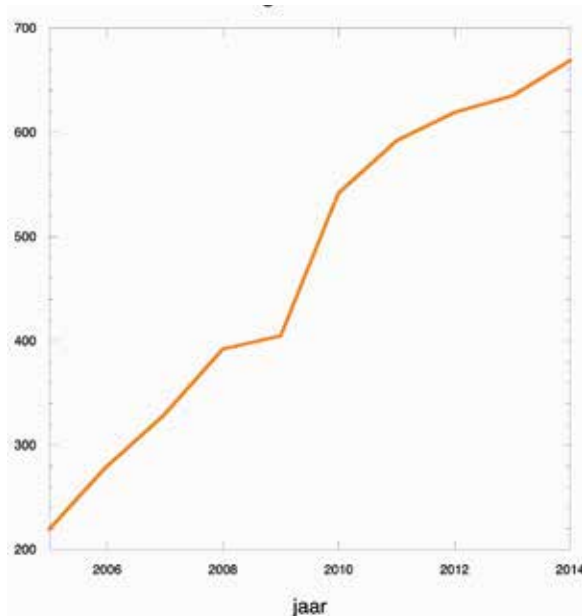
Bruine heide-uil (*Polia bombycina*).



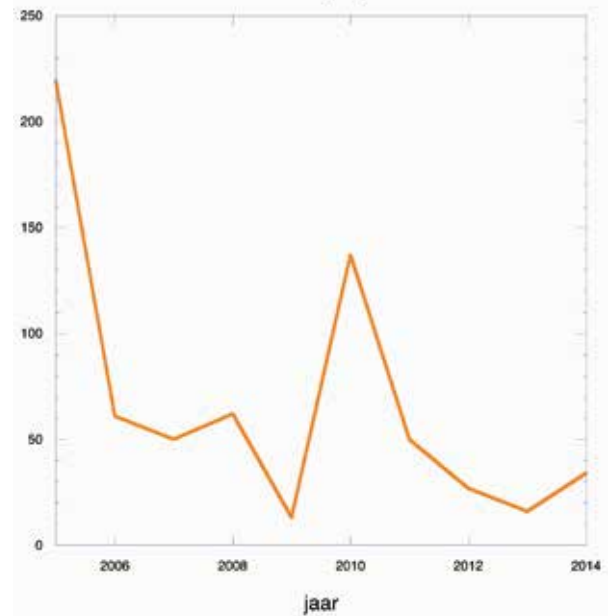
Figuur 2a. Het cumulatieve aantal soorten macro's dat is geteld.



Figuur 2b. Het aantal nieuwe soorten macro's dat jaarlijks is toegevoegd.



Figuur 3a. Het cumulatieve aantal soorten micro's dat is geteld.



Figuur 3b. Het aantal nieuwe soorten micro's dat jaarlijks is toegevoegd.



Gerande spanner (*Lomaspilis marginata*).

Bob van de Dijk

tijdens de NNN? Voor elke soort 'weet' onze database Noctua wat, gemiddeld over de laatste 30 jaar, zijn piekdatum is; daarmee kan voor elke waarneming bepaald worden hoeveel dagen een waarneming eerder of later is dan die piekdatum. De verdeling van de scores is in de grafiek te zien. Het is meteen duidelijk dat vroege waarnemingen in de meerderheid zijn. Als je dit berekent, rekening houdend met het aantal exemplaren per waarneming, was de nachtvlinderfauna maar liefst 11 dagen vervroegd (waarschijnlijk door het warme voorjaar).

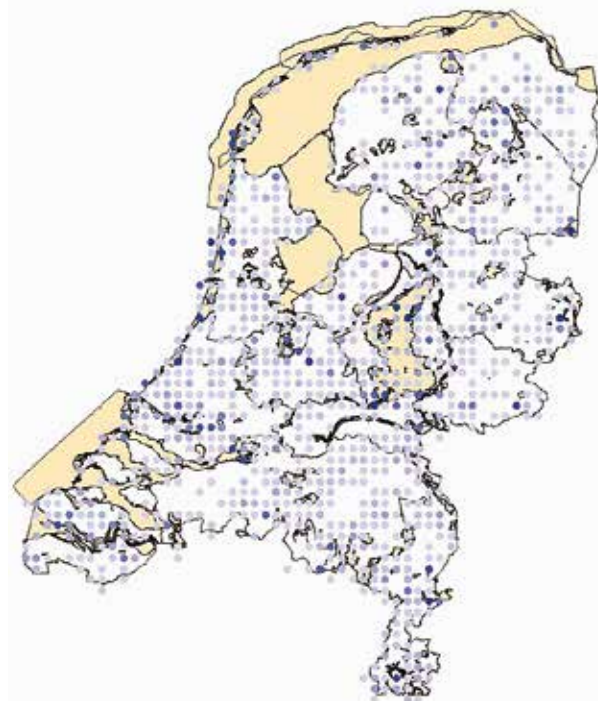
Tien jaar NNN

Na tien Nachtvlinderachten is het spannend om eens te zien wat dat heeft opgeleverd. Op hoeveel locaties is er in die tien jaar meegedaan, hoe is het verloop van het aantal soorten dat is gemeld, en waar worden veel

zeldzame soorten gezien?

Dat is niet zo makkelijk samen te vatten omdat er in de loop van de tien jaar een aantal belangrijke veranderingen zijn opgetreden. Het aanvankelijke idee was: één enkele nacht. Maar na een nacht in 2009 met catastrofale regens (en storm) werd besloten dat de nacht erna mee mocht doen; zo werd de nacht een weekend (tabel 3). Een tweede verandering was dat waarnemers hun resultaten steeds vaker doorgaven via de digitale invoerportalen Telmee.nl of Waarneming.nl, maar niet altijd met vermelding dat het een activiteit betrof in het kader van de NNN. Dat is wel eens een beetje onduidelijk. Daarom zijn voor deze samenvatting alle waarnemingen in Noctua als NNN-activiteiten beschouwd die óf nadrukkelijk als NNN-activiteit staan aangegeven, óf in de betreffende weekenden gedaan zijn én op licht of smeer.

Er is in die tien jaar op heel veel locaties in Nederland meegedaan aan de NNN. In figuur 1 zijn de uurhokken weergegeven waarin nachtvlinders zijn geteld en doorgegeven. Dat is een behoorlijke dekking van het land. Daarin is ook te zien hoe vaak een uurhok is bekeken, uiteraard op een schaal van 1 t/m 10. In de dichtbevolkte uurhokken lijkt (logischerwijs) ook vaker geteld te zijn. Als we het aantal onderzochte kilometerhokken jaarlijks bekijken vallen het rampjaar 2009, en de sprong naar boven ná het topjaar 2010, op. Kennelijk hebben die resultaten van 2010 veel mensen geënthousiasmeerd. Het aantal onderzochte km-hokken



Figuur 4: Verdeling van zeldzame soorten over de uurhokken in 10 jaar Nationale Nachtvlindernacht. Elk uurhok heeft een gewogen zeldzaamheidscijfer gekregen. Vrij zeldzaam = zeldzaamheidscijfer 1, zeldzaam = zeldzaamheidscijfer 2 en zeer zeldzaam = zeldzaamheidscijfer 3. Hoe donkerder een stip, hoe hoger de zeldzaamheids-waarde van een uurhok. In groen zijn de Natura 2000-gebieden te zien.

De geheel herziene nachtvlinder-gids is uitgekomen!

De gids Nachtvlinders is al geruime tijd uitverkocht. Een vurige wens van De Vlinderstichting (en vele anderen) is nu in vervulling gegaan: Kosmos Uitgevers heeft een geheel herziene versie van de nachtvlinder-gids uitgebracht. In deze nieuwe editie is een nieuwe taxonomische indeling van de macronachtvlinders doorgevoerd, hebben sommige soorten een andere wetenschappelijke naam gekregen, is het voorkomen van soorten aangepast en zijn er nieuwe soorten bijgekomen. Ook zijn er bijna honderd nieuwe tekeningen toegevoegd en is er veel belangrijke nieuwe informatie over soorten verwerkt, bijvoorbeeld over de mate van bedreiging. Kortom, de gids is ook een must voor nachtvlinderliefhebbers die al in het bezit zijn van de oorspronkelijke gids. De gids is te koop bij De Vlinderstichting voor € 39,99; donateurs betalen € 36,50 (excl. € 4,50 verzendkosten). Kom dus naar de Landelijke Dag, dan kunt u 'm gelijk meenemen!



blijft de laatste jaren voor de macro's min of meer gelijk terwijl dat voor de micro's sinds het begin van de NNN alleen nog maar is gestegen. Dat is vooral te danken aan het verschijnen van de website www.microlepidoptera.nl in 2006. Het verschijnen van de Engelse veldgids voor de micro's van Sterling *et al.* in 2012 heeft daar meer recent ook nog aan bijgedragen. Figuur 2 en 3 geven het cumulatieve aantal soorten macro's en micro's dat geteld is weer, en het aantal dat jaarlijks is toegevoegd. Opmerkelijk zijn wederom het rampjaar 2009, en het topjaar 2010. Iets meer dan 600 van de in totaal ruim 800 soorten macro's in Nederland zijn inmiddels minstens 1 keer gezien en doorgegeven tijdens de NNN. Van de micro's is een kleine helft van de ruim 1400 soorten inmiddels een keer waargenomen. Interessant is om te zien hoe de verdeling van zeldzame soorten was in tien jaar NNN (figuur 4). Opvallend is dat er langs de kust en op en rond de Veluwe relatief veel zeldzame soorten zijn gezien, en dat veel van de 'zeldzame' uurhokken (donkere stippen) in de buurt van Natura 2000-gebieden liggen. Er zijn echter ook een paar uurhokken waar relatief veel zeldzame soorten zijn gezien en die niet in de buurt van een Natura 2000-gebied liggen. Dat daar veel zeldzame soorten zijn gezien, kan ook te maken hebben met het feit dat daar vaker aan de NNN is deelgenomen.

Bedankt!

Tot slot willen we graag alle mensen die in de afgelopen 10 jaar op de één of andere manier hebben bijgedragen aan de NNN, vooral diegenen die een excursie voor het publiek hebben georganiseerd, heel erg bedanken voor al hun werk en energie! De NNN heeft op een prachtige manier bijgedragen aan de bekendheid en betekenis van nachtvlinders in Nederland. Tien jaar is natuurlijk een mooi jubileum. Maar dat betekent zeker niet dat we ermee ophouden. De volgende nacht is op 11 september 2015. Zet het in uw agenda! ●